

מורים: להיות או לא להיות? (חברים של התלמידים בפייסבוק)

ארנון הרשקוביץ
Teachers College – Columbia University
ah3096@columbia.edu

אלונה פורקוש-ברוך
מכללת לוינסקי לחינוך, אוניברסיטת תל אביב
alonabar@levinsky.ac.il

Teachers: To Be, Or Not to Be? (Students' friends on Facebook)

Alona Forkosh-Baruch
Levinsky College of Education, Tel-Aviv University

Arnon Hershkovitz
Teachers College – Columbia University

Abstract

In recent years, policymakers are concerned about the implications of student-teacher connections via social networking sites, often resulting in banning such communication (e.g., in Israel). However, there is meager empirical evidence supporting such steps. This paper presents two qualitative exploratory studies, involving lower and higher secondary school Israeli students (N=11) and teachers (N=5), examining the relations between Facebook-based student-teacher communication and student-teacher relationships. Findings suggest that communication between Israeli students and teachers on Facebook was mostly a reflection of their communication in class; sometimes it enabled teachers to support students both academically and emotionally upon demand. Student-teachers communication via Facebook was limited; however, it was useful for some students as an available means of communication with their teachers, and vital for some teachers, complying with their educational agenda. Overall, students and teachers exhibited similar perceptions of SNS-based student-teacher communication, and instances in which such communication existed were beneficial for both parties. Normally facilitated only upon the teacher's consent, we conclude that policies for banning such communication might be destructive for teachers who are willing to use SNS as well as for their students.

Keywords: teacher-student relationship, social network sites, Facebook, communication.

תקציר

קובעי מדיניות מוטרדים מהשלכות קשרי מורים-תלמידים המשתמשים ברשתית החברתית, כאשר לרוב התוצאה היא איסור על תקשורת כלשהי במדיה החברתית (למשל, בישראל). עם זאת, לא קיימת עדיין תשתית מחקרית מספקת לביסוס צעדים מסוג זה. המאמר מציג שני מחקרי גישוש איכותיים, בהם מעורבים 11 תלמידי החינוך העל-יסודי ועוד 5 מורים, אשר בוחנים את הקשרים בין תקשורת מורים-תלמידים בפייסבוק ויחסי מורים-תלמידים בכלל. הממצאים מצביעים על כך שיחסים בין מורים ותלמידים מישראל באמצעות הפייסבוק הינם בעיקרם השתקפות של היחסים ביניהם בכיתה; לעיתים, תקשורת זו מאפשרת למורים לספק תמיכה לתלמידים בהיבט האקדמי והרגשי. בפועל, התקשורת בין מורים לתלמידים היתה מוגבלת, אולם היא היתה

שימושית עבור תלמידים מסוימים כאמצעי תקשורת זמין עם מוריהם, כמו גם עבור מורים על מנת לממש פנים שונים של האג'נדה החינוכית שלהם. בסך הכל, תלמידים ומורים היו בעלי תפיסות דומות לגבי תקשורת תלמידים-מורים ברשתות החברתיות. המקרים שבהם התקיימה תקשורת מסוג זה היו מועילים עבור שני הצדדים המעורבים. בהיותם מבוססי הסכמה של המורים ולרוב יזומים על-ידם, אנו מסיקים שמדיניות האוסרת על יחסים מסוג זה עשויה להיות הרסנית הן עבור מורים המוכנים להשתמש ברשתות חברתיות והן עבור תלמידיהם.

מילות מפתח: יחסי מורים-תלמידים, רשתות חברתיות, פייסבוק, תקשורת.

מבוא

רשתות חברתיות (SNS) מאפשרות למשתמשים בהן לבנות פרופיל ציבורי או ציבורי-למחצה וכן רשת קשרים בינאישיים (Boyd & Ellison, 2007), והן פופולאריות מאוד בקרב בני נוער (Boyd, 2008; Lenhart, 2007). שימושים חינוכיים ברשתות חברתיות נדונו בספרות המקצועית (ראו Mazman & Usluel, 2010). המאמר הנוכחי פונה לזוית ייחודית בסוגייה: השפעת תקשורת בין מורים ותלמידים ברשתות החברתיות על היחסי ביניהם ועל תפיסות תלמידים את מוריהם.

מעצם טיבן, עשויות רשתות חברתיות להשפיע על יחסי מורים ותלמידים. המונח "חברים" כשלעצמו מערער את ההיררכיה המסורתית ביחסי מורה-תלמיד (Steinfeld, Ellison, & Lampe, 2008; Vie, 2008). ברשתות החברתיות קירבה ו"חברות" שונות מאשר בעולם הפיזי, שם מתקיימים יחסי סמכות בין מורים לתלמידיהם (Ang, 2005; Jamieson & Thomas, 1974). רכיבים נוספים הקשורים ליחסי מורים-תלמידים הינם, על פי הגדרה, בעלי זיקה חזקה לעידן הרשתות החברתיות, בהם קישוריות (Creasey, Jarvis and Knapcik, 2009), חרדה (Pierce, 2009) וקונפליקט (Hamre & Pianta, 2001; Livingstone, 2008; Rosenblum, 2007). מכאן שלרשתות החברתיות פוטנציאל להשפיע על יחסי תלמידים-מורים בכללותם, בעולם הפיזי ובעולם הוירטואלי.

בתי ספר וקובעי מדיניות בוחנים את סוגיית התקשורת בין תלמידים ומוריהם באמצעות רשתות חברתיות. במקרים מסוימים אוסרים עליה לחלוטין, לדוגמה, בישראל ובמחוזות אחדים בארצות הברית. באירלנד נוקטים בגישה אחרת, ולפיה מעודדים מורים לתקשורת נאותה עם תלמידים והוריהם וכן עם עמיתים למקצוע בכל אמצעי אפשרי, כולל מדיה דיגיטלית, הכוללת גם רשתות חברתיות (The Teaching Council, 2012). הדיון בנושא מצביע על מרכזיותו, אולם העדויות האמפיריות מועטות ביותר, ולרוב מבוססות על מחקר בסביבה מבוקרת ולא על מחקר מעוגן-שדה (למשל, Mazer, Murphy & Simonds, 2009). יתר על כן, מעטים המחקרים המתמקדים באוכלוסיות תלמידים בחינוך העל-יסודי; רוב המחקר מתמקד בסטודנטים בהשכלה הגבוהה.

במחקר הנוכחי נבחנו תפיסותיהם של מורים ותלמידים לגבי התקשורת ביניהם ברשתות החברתיות. בהיותו מחקר גישוש, בחרנו בגישה איכותנית כצעד ראשון לקראת מחקר רחב-היקף. אימצנו את המסגרת התיאורטית שמציב שאלון Teacher-Student Relationship Inventory – TSRI (Ang, 2005), שפותח למדידה אמפירית של יחסי מורים-תלמידים. שאלון זה מורכב משלושה צירים: שביעות רצון, מתייחס להתנסויות חיוביות בין תלמידים ומורים; סיוע אינסטרומנטלי, מתייחס להיבטים הפרקטיים של יחסי מורים-תלמידים, בהקשר לסיוע ותמיכה; ולבסוף, קונפליקט, מתייחס להתנסויות שליליות בין תלמידים ומורים. מדד זה התאים למחקר בהיותו ממוקד באוכלוסיות הרלוונטיות של תלמידים (הבוגרות יותר).

שאלות המחקר

1. כיצד מתאפיינת התקשורת-בפועל בין מורים ותלמידים באמצעות פייסבוק?
2. כיצד תלמידים ומורים מאפיינים את המורים המשתמשים בפייסבוק, לעומת המורים שאינם מתאפיינים בפייסבוק?
3. כיצד נתפסת תקשורת תלמידים-מורים באמצעות פייסבוק על ידי שני הצדדים?

מתודולוגיה

אוכלוסיית המחקר כללה תלמידים בחינוך העל-יסודי (N=11) בגילאי 13.5-18, בהם 5 בנים ו-6 בנות, ומורים בחינוך העל-יסודי (N=5) בעלי ניסיון בהוראה של שנה עד 32 שנים, בהם 3 גברים ו-2 נשים. בטבלה 1 מתוארים מאפייני התלמידים, ובטבלה 2 – מאפייני המורים.

טבלה 1. פרטים דמוגרפיים ומאפייני שימוש ברשתות חברתיות של התלמידים

תלמיד	מגדר	גיל	שכבת לימוד בשנת 2011/12	תדירות שימוש בפייסבוק	שנים מאז ההצטרפות לפייסבוק	מספר החברים בפייסבוק
א"ר	ז'	17	י"ב	הפסיק להשתמש לאחרונה; קודם – עד 3 שעות ביום	5	400-500 (לפני שהפסיק להשתמש)
ב"א	ז'	15.5	י'	בערך 2 שעות ביום	3	466
ח"י	נ'	18	סיימה תיכון	בערך 5 פעמים ביום, סה"כ כשעה ביום	4	~800
ע"ש	נ'	13.5	ח'	"פעמים רבות ביום"	2.5	~270
הח"י	נ'	14.5	ט'	1-2 שעות ביום, קודם לכן עד 4 שעות ביום	2	544
נא"ב	נ'	15	י'	אחת ליומיים, לסירוגין	2	600
נא"נ	נ'	16	י"א	"הרבה זמן, זה תמיד פתוח"	2.5	734
ע"ה	ז'	14	ט'	ניסיתי כחודשיים, אז הפסיק להשתמש	1.5 (כאשר ניסה)	לא רלוונטי
רג"א	נ'	17.5	י"ב	פעם ביום למשך כ-30 דקות	2.5	600-500
י"א	ז'	17	י"א	לא משתמש בפייסבוק כלל	לא רלוונטי	לא רלוונטי
י"ג	ז'	14.5	ט'	לעיתים קרובות, אך רק 5 דקות כל פעם, להתעדכן	1.5	211

טבלה 2. פרטים דמוגרפיים ומאפייני שימוש ברשתות חברתיות של המורים

מורה	מגדר	גיל	מצב משפחתי	שנות ניסיון בהוראה	תדירות שימוש בפייסבוק	שנים מאז ההצטרפות לפייסבוק	מספר החברים בפייסבוק
ע"ח	נ'	54	נשוי + 3	32 שנות ניסיון; מלמדת י"א-י"ב תיאטרון ושלי"ח	מתחבר על בסיס יומי	5	~500 (רובם תלמידים לשעבר)
מ"י	נ'	35	רווקה	11 שנות ניסיון; מלמדת י"י-י"ב אנגלית וחינוך כיתה	7-8 שעות בשבוע; פתחה פרופיל נוסף לצורכי הוראה	4	פרופיל אישי: ~100 (50 מהם תלמידים לשעבר); פרופיל מקצועי: 50
ע"ר	ז'	39	נשוי + 3	4 שנות ניסיון; מלמדת י"א-י"ב ביולוגיה וחינוך כיתה	לפחות 30 דקות ביום	3	~600, רובם תלמידים או תלמידים לשעבר
א"פ	ז'	28	רווק	3 שנות ניסיון; היסטוריה, אזרחות וחינוך כיתה	30-40 דקות ביום	5	~1,200, לא תלמידים
נ"נ	ז'	27	רווק	שנת הוראה ראשונה; מלמדת ט"י היסטוריה ואזרחות	מעולם לא השתמש בפייסבוק; לאחרונה הצטרף לטוויטר לצרכים אישיים	לא רלוונטי	אינו מחובר לתלמידים בפייסבוק

ראיונות חצי-מובנים נערכו על-ידי שני החוקרים באמצעות סקייפ במהלך ספטמבר-דצמבר 2011, שהוקלטו בהסכמת הנבדקים (והורי-התלמידים) ותומללו במלואם לפני הניתוח. הראיונות עברו ניתוח תוכן איכותני באמצעות שימוש בניתוח תוכן ישיר (Hsieh & Shannon, 2005), יחידת הניתוח היתה היגד. המשתנים חולצו מסולם TSRI של אנג (Ang, 2005). כל היגד לגבי יחסי תלמידים-

מורים סווג כקשור לאחד הצירים של אנג: שביעות רצון, עזרה אינסטרומנטלית, וקונפליקט. לגבי כל ציר, עלו מספר תימות אשר נבחנו בנפרד עבור שתי הקבוצות: מורים ותלמידים. בהמשך נערכה השוואה בין שתי האוכלוסיות, וזוהו תמות משותפות.

תוצאות

אפיון התקשורת בין תלמידים ומורים ברשת החברתית

התקשורת בין תלמידים ומורים בפייסבוק מועטה. רוב התלמידים אינם כוללים את מוריהם ברשימת החברים שלהם, ומעריכים שכך נוהגים חבריהם. המורים השתמשו בדרכי תקשורת מגוונות עם תלמידיהם, לפי אמונותיהם החינוכיות. המורים מכבדים את פרטיות תלמידיהם בפייסבוק; למשל, הם לא הביעו עניין רב בהיחשפות מכוונת לדיווחים אישיים על ה"קיר" של התלמידים. אמירות דומות הושמעו גם על ידי התלמידים ביחס לפרסומים של מוריהם.

הפייסבוק נתפס כנוח, נגיש ומגוון. התלמידים רואים בו כלי אינטראקטיבי מרכזי ועשיר. אחד המורים ציין: "זה נותן לי אפשרות לתקשורת שוטפת עם התלמידים שלי... רוב התקשורת היא אחד על אחד... הם פונים אליי, וגם זה קורה, דרך הציט או ב-messages, אני משתמש בזה כפלטפורמה לתקשורת. אם אני רוצה לדבר איתם, אז שמה הם נמצאים." (ע"ר, 39, ז')

הפייסבוק מאפשר תקשורת סינכרונית מבוססת-טקסט שלא היתה מתרחשת בין כותלי בית הספר, או באמצעים אלקטרוניים אחרים. עם זאת, התלמידים מפקקים ביכולותיהם הטכנולוגיות של המורים, ומצפים לשימוש מושכל בממשק: "אם משתמשות מבוגרות משתמשות בזה ככלי, אז המורות הצעירות יותר משתמשות בזה כמו שאנחנו משתמשים בזה, כרשת חברתית... מורות צעירות גם, כאילו, זה לא כזה נכון להגיד, אבל תכלית מבינות יותר את הרעיון של הפייסבוק, כי הם יותר קרובות לגיל שלנו, אז זה מורות שיותר מבינות, למה לא?!" (ח"י, 18 נ'); "אם אי פעם יאפשרו למורים להיות חברים של תלמידים, אז המורים יצטרכו לעבור כמו שיעור בפייסבוק. כי תלמידים], אף מישחו, אף ילד בגילי שהוא בפייסבוק לא יתחיל לרשום דברים בסגנון האלה, כאילו 'איך אני שונא את הילד הזה והזה' על ה-wall, אלא ירשום את זה בצ'ט." (י"ג, ז' 14.5)

תפיסות תלמידים ומורים אודות משתמשים מול לא-משתמשים בפייסבוק בקרב מורים

תלמידים ומורים זיהו מאפיינים ייחודיים של מורים המשתמשים בפייסבוק, כאשר במצטבר הוצעו קריטריונים רבים. לדוגמה: "אני כמעט במבט ראשון, כלומר יכול להגיד אם יש לבנאדם פייסבוק או לא... ככל שלמורה יש יותר קשר עם תלמידים וככל שהוא נתפס כפחות מיושן, אז כנראה שיש לו... אבל מורה שהוא מאוד, שקשור יותר למקצוע ופחות לתלמידים, גם אם אוהבים אותו, והוא יותר כן מיושן כזה – אז כנראה שאין לו פייסבוק. לא קשור לגיל ולא ממש קשור ליחס של הילדים למורה בדרך כלל." (ע"ה, ז' 14)

הקריטריונים של התלמידים כללו: גיל (נתון לויכוח), עדכניות טכנולוגית, קשרים טובים עם התלמידים, פתיחות ובעל זמן פנוי, כלומר – מורים שיותר דומים לתלמידים בהתנהלותם. מעניין למדי, הקריטריונים של המורים דומים: גיל צעיר, קשרים חיוביים ולא פורמאליים עם התלמידים, ומיומנות בשימוש בתקשוב. עוד ציינו המורים שגיל וניסיון בהוראה עשויים לפצות על מיומנויות תקשוב חלשות יותר. המורים היו כנים בהקשר זה: "אני חושבת שזה מגיע ממקום של... חוסר ידע בכל הנוגע לרשתות חברתיות... לא סומכים על הידע הטכני של המורים... חלק מהמורים באמת אולי לא מודעים להפרדה שניתן לעשות בין הקבוצות, והעדיפו באמת להעביר את ההוראה הזאת שמורים ותלמידים לא יהיו חברים בפייסבוק... אין להם בדיוק כשרונות טכנולוגיים לפי מה שידוע לי, אבל גם לא נראה לי שצריך בפייסבוק יותר מידי. עניין של באמת לקרוא את ההסברים ולעשות מה שכתוב. ואני מניחה שזה גם עניין של כמה הם אוהבים את האינטרנט, כמה הם מוכנים באמת להתעסק עם דברים טכניים. אבל הם משתדלים עבור התלמידים, כן, בהחלט." (מ"י, נ', 35); "זה מתחלק בין מורים שהם מבוגרים ובכלל לא מתחברים לעולם הזה, נגיד, וזה דווקא מתחבר גם... ז'יתומרת, זה נע בין המבוגרים ביותר שלא מתחברים לזה בגלל שהם לא בכלל בעולם הזה, לבין דווקא צעירים שלא רוצים שהילדים יהיו חלק מהחיים האישיים שלהם." (ע"ח, נ', 54)

תפיסות תלמידים ומורים אודות יחסי מורים תלמידים

שביעות רצון

שתי תימות עולות: האחת, חברות בין תלמידים ומורים בפייסבוק קשורה לתחושת שביעות רצון בכיתה; והשנייה, תקשורת בין מורים ותלמידים בפייסבוק מקדמת תחושת קירבה בין השניים. תימו אלה עולות מהיגדים רבים, לדוגמה: "זה כאילו בדרך כלל המורים היותר מגניבים יש להם פייסבוק, אז זה יכול כאילו, נניח מחר יש מבחן, אז המורה אומרת לנו יטוב, אז תשלחו לי שאלות בפייסבוק' והכיתה יותר כאילו בסחבק איתה, לא ממש מורה-מורה-מורה, היא כאילו חברה כזה." (נא"ג, נ', 16); "...מנסים להיות חברמניים עם התלמידים... להיות יותר קולים... לזרום עם התלמידים... יהיה לו פייסבוק – הרבה פעמים זה יעזור לו להבין אותנו." (א"ר, ז', 17)

המורים שהציגו יחסים קרובים ומלאי סיפוק בינם ובין תלמידיהם בכיתה המשיכו לעשות זאת גם מעבר לגבולות הפיזיים של הכיתה: "לי יש יחסים מיוחדים עם התלמידים, לא קשור לפייסבוק. אז בגלל זה... אתם מבינים שזה גם שיחות טלפון, זה לא רק פייסבוק, זה גם באים אליי הביתה, דברים כאלה, אז... אני נפגשת לפעמים בבית קפה עם תלמידים שמבקשים ממני, נגיד בוגרים... " (ע"ח, נ', 54); "אני חושב שזה משקף את הדרך שאני מתנהל בבית ספר. הזמינות, המחויבות, ה... החוסר פורמליות לפעמים." (ע"ר, ז', 39)

הערבוב בין המדיה החברתית והעולם הפיזי בלתי-נמנע. הדבר מוביל לתימה השנייה, ולפיה תקשורת באמצעות הפייסבוק מקדמת תחושת קירבה בין תלמידים ומורים, כפי שמפרטים המורים: "זה מאפשר בעצם קירבה גם בין מורים לתלמידים, לאו דווקא אישית, אבל לתת הרגשה יותר נעימה גם בבית הספר. בעצם ליצור איזו שהיא חברות, בוא נאמר, אני יכולה לסמוך עליהם, והם יכולים לסמוך עליי." (מ"י, נ', 35); "אני רוצה שהם ישתפו אותי. כלומר, אני רוצה להיות חלק משמעותי בחיים שלהם... אבל, בשביל להיות חלק, בשביל שהם יפתחו אליי, אז אני חייב להיות פתוח אליהם." (ע"ר, ז', 39)

מנקודת המבט של התלמידים ניתן להצביע על תחושות דומות, ובכך לקבוע שיש פוטנציאל רב לקישוריות שיוצרת קירבה רבה יותר בין תלמידים ומוריהם: "שום דבר אחר לא יוכל לתת את היתרונות שהפייסבוק נותן." (רג"א, נ', 17.5); "אני מכירה מורה... שכאילו אישרה אותי, ויש לה פה תלמידים שהיא עכשיו מלמדת בפייסבוק. היא כאילו, אני רואה שהיא ממש פעילה והיא מגיבה לתלמידים והתלמידים מגיבים לה, והיא מגיבה גם לתלמידים שלה לשעבר, וזה ממש מקרב בינה לבין התלמידים שלה." (נא"ג, נ', 16)

סיוע אינסטרומנטלי

שתי תימות עולות: האחת, שפייסבוק הינו אמצעי תקשורת נוח בהשוואה לממשקים אחרים, והשנייה, שתקשורת בין תלמידים ומורים בפייסבוק מתרחשת כאשר היא יעילה לשני הצדדים: "אם אני רואה שהיא מחוברת ואני רוצה לרשום לה משהו אז אני פשוט רושמת... היא תענה לי שהיא תראה את זה. וזה לא טלפון שזה, היא באמצע משהו, אז זה מציק לה." (נא"ב, נ', 15)

הפייסבוק מאפשר תקשורת שוטפת עם המורים ומשפיע על תפיסת המורים על-ידי התלמידים כאכפתיים יותר. מיידיות התקשורת בפייסבוק מהווה תמריץ לשימוש בו על-פני מערכות אחרות. מנקודת מבטו של המורה, הפייסבוק מאפשר ערוצי תקשורת מגוונים, כך שגם מבחינתם זהו אמצעי יעיל לתקשורת מורים תלמידים ולהתעדכנות, לדוגמה: "הקבוצה שיצרתי עם הכיתה שלי... אני ממש אוהבת את זה, שבזמנו הייתי יותר צריכה לחפש כל אחד כדי לפנות אליו, ועכשיו אם אני רוצה נגיד לעשות איזה מפגש או אם מישהו מהכיתה רוצה להודיע משהו שקרה לו – אז הוא יכול להודיע את זה לכולם בקליק אחד, זה יותר נחמד ויותר נגיש." (ע"ח, נ', 54)

חלק מהמורים משתמש בתקשורת סינכרונית, לרוב במתכונת של צ'ט פרטי עם תלמידים, אשר לא היה מתרחש לדברי המורים אילולי היו במצב מקוון וזמין בפייסבוק. השיח המקוון יכול להתנהל לגבי הסדרי ישיבה, לגביהם התלמידים לא מרגישים בנוח לשוחח עם המורים ליד חבריהם, אך גם לגבי עניינים קריטיים של בריאות פיזית ונפשית.

קונפליקט

שתי תימות עולות: האחת, שמצבים מעוררי קונפליקט מתורגמים מהעולם הפיזי לתקשורת בפייסבוק ולהיפך, והשנייה, שמצבים מעוררי קונפליקט מתנהלים בבטחה בערוצי-תקשורת פרטיים.

ישנם תלמידים שנמנעים מאישור חברות למורים ברשת הפייסבוק בשל סוגיות של פרטיות. יתר על כן, התלמידים סבורים כי גם חייהם של המורים ראוי שיישארו פרטיים: "תלמידים בטוח לא ירצו להוסיף את המורים... כי הם יכולים לדעת דברים עלינו... המורים הם כדי ללמד אותך ולהיות בבית ספר, והם לא כדי לדעת על החיים הפרטיים שלך או אתה על שלהם." (י"ג, ז', 14.5)

מורים שחולקים את חייהם הפרטיים עם תלמידיהם בכיתה – עושים זאת גם במדיה החברתית, ואלה המדירים את התלמידים מחייהם הפרטיים – נוהגים באופן דומה במדיה החברתית. ממצא מעניין הוא כי מורים בוחרים להתעלם מאמירות של תלמידים בפייסבוק, אף שלו היו נאמרות בבית הספר – לא היו עוברים עליהן לסדר היום, לדוגמה: "אני רואה מידי פעם, אתה יודע, שרושמים דברים אהה... אבל אני מתעלם... הם רושמים שהם העתיקו באיזה בחינה. אתה יודע, יש פה דילמות. מה לעשות עם זה, לא לעשות עם זה. מישוהו כותב 'הברזתי מהשעה האחרונה היום.' " (ע"ר, ז', 39). עם זאת, המורים בהחלט מתערבים כאשר מדובר בפרסום חריג, או כאשר ניכר שהסיטואציה דורשת התערבות מבוגר.

רשת הפייסבוק אכן יכולה לעורר קונפליקטים עבור מורים ותלמידים כאחד. זו אחת הסיבות שמורים ותלמידים נוטים לבחור ערוצי תקשורת פרטיים לסיטואציות מעוררות קונפליקט.

דיון ומסקנות

תקשורת מורים-תלמידים בפייסבוק הינה נושא נתון במחלוקת. בהעדר מחקר, הנטייה היא להדגיש את החסרונות על פני היתרונות, ולהחליט לאסור לחלוטין תקשורת שכזו. המחקר הנוכחי מציע נקודת מבט על לפיה תקשורת מורים-תלמידים בפייסבוק היא השתקפות של התפיסות החינוכיות של המורים לגבי תפקידיהם והקשר שלהם עם תלמידיהם (ראו Callaghan & Bower, 2012). המסגרת התיאורטית בה בחרנו לניתוח הראיונות היא כללית, ויחד עם זאת, מתאימה למחקר חלוצי בתחום ומאפשרת גישוש והתמקדות בהמשך, במסגרת מחקר רחב-היקף. השאלון ממנו נגזרת המסגרת התיאורטית מאפשר להמשיך ולבחון סוגיות הקשורות לנושא בקרב אוכלוסיות רחבות כהמשך ישיר למחקר הנוכחי.

כפי שעולה מן הממצאים, ישנם מורים אשר מאמינים בצורך בקשרים בינאישיים קרובים עם תלמידיהם. מורים אלו עלולים להיפגע מן ההחלטה לאסור תקשורת עם תלמידים באמצעות אתרי רשתות חברתיות. התלמידים, מצידם, אינם מתעניינים בחייהם האישיים של מוריהם, ואינם מעוניינים לחשוף את חייהם האישיים בפני מוריהם. התלמידים תופסים את הפייסבוק כשטח של צעירים, ומעוניינים לחלוק אותו עם עמיתיהם בלבד (Livingstone, 2008). עם זאת, במקרים ייחודיים הם מתחברים למורים יוצאי דופן באמצעות הפייסבוק, ונתרמים בזכות הרמות הגבוהות של אמון ואינטימיות המתפתחים במסגרת הקשר הייחודי (לדוגמה, Sheer & Fung, 2007). גם תלמידים אלו עלולים להיפגע מן ההחלטה לאסור תקשורת עם מוריהם באמצעות אתרי רשתות חברתיות. כמובן, אין פירוש הדבר כי יש לחייב תקשורת שכזו, שהרי בהיותה חוץ-קוריקולריות, הינה בגדר רשות בלבד.

עוד נמצא כי התלמידים מצפים ממוריהם לרמת מיומנות גבוהה בתחום התקשוב, לצורך ביצוע החלטות מושכלות אשר תבטחנה יתרונות לשימוש בערוץ תקשורת זה. אולם, אוריינות תקשוב היא מכשול עבור מורים רבים. לפיכך, על מנת לתמוך במורים הרוצים לעשות שימוש בפלטפורמה הזו – יש לספק להם הכשרה ראויה, להבטחת שימוש ראוי ויעיל במדיה החברתית.

דילמות הן חלק בלתי נפרד מחייו של איש חינוך. עם זאת, מורים המשתמשים במדיה חברתית עלולים להיות חשופים לעיתים קרובות יותר לסיטואציות מעוררות קונפליקט, אשר יערערו מוסכמות חברתיות וחינוכיות. על מנת לפתור בעיה זו, יש לקדם שימוש מושכל במדיה חברתית.

יחסי תלמידים-מורים – המושפעים, כפי שנמצא במחקר זה, מהמדיה החברתית – יכולים להשליך על היבטים נוספים של המילייה הבית ספרי, בהם הוראה ולמידה, הישגים ומעורבות הורים בבתי הספר. אנו ממליצים על המשך המחקר סביב היבטים אלו, על מנת לספק לקובעי המדיניות תובנות מבוססות-מחקר.

מקורות

- Ang, R.P. (2005). Development and validation of the Teacher–Student Relationship Inventory using exploratory and confirmatory factor analysis. *The Journal of Experimental Education*, 74(1), 55-73.
- Boyd, D.M. & Ellison, N.B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Boyd, D.M. (2008). Why youth ♥ social network sites: The role of networked publics in teenage social life. In D. Buckingham (ed.), *Youth, Identity, and Digital Media* (pp. 119-142), Cambridge, MA: The MIT Press.
- Callaghan, N. & Bower, M. (2012). Learning through social networking sites – the critical role of the teacher. *Educational Media International*, 49(1), 1-17.
- Creasey, G., Jarvis, P., & Knapcik, E. (2009). A measure to assess student-instructor relationships. *International Journal for the Scholarship of Teaching & Learning*, 3(2), 1-10.
- Hamre, B. & Pianta, R. (2001). Early teacher–child relationships and the trajectory of children’s school outcomes through eighth grade. *Child Development*, 72(2), 625–638.
- Hsieh, H.F. & Shannon, S.E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Jamieson, D.W. & Thomas, K.W. (1974). Power and conflict in the student-teacher relationship. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 10(3), 321-336.
- Livingstone, S. (2008). Taking risky opportunities in youthful content creation: Teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression. *New Media & Society*, 10(3), 393-411.
- Mazer, J.P., Murphy, R.E. & Simonds, C.J. (2009). The effects of teacher self-disclosure via Facebook on teacher credibility. *Learning, Media and Technology*, 34(2), 175-183.
- Pierce, T. (2009). Social anxiety and technology: Face-to-face communication versus technological communication among teens. *Computers in Human Behavior*, 25(6), 1367-1372.
- Rosenblum, D. (2007). What anyone can know: The privacy risks of social networking sites. *IEEE Security & Privacy*, 5(3), 40-49.
- Sheer, V.C. & Fung, T.K. (2007). Can email communication enhance professor-student relationship and student evaluation of professor?: Some empirical evidence. *Journal of Educational Computing Research*, 37(3), 289-306.
- Steinfeld, C., Ellison, N.B. & Lampe, C. (2008). Social capital, self-esteem, and use of online social network sites: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29(6), 434-445.
- The Teaching Council. 2012. *Code of Professional Conduct for Teachers (2nd Edition, 2012)*. Maynooth, Ireland.
- Vie, S. (2008). Digital Divide 2.0: “Generation M” and online social networking sites in the composition classroom. *Computers and Composition*, 25(1), 9-23.